

פרשת מטות תשפ"ב
ראובן וגד

In memory of Ophir Agassi z"l

במדבר פרק לב

(א) ומקנה רב הִיה לִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי גַד עֲצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת אֶרֶץ יַעֲזֹר וְאֶת אֶרֶץ גְּלָעָד וְהָיָה הַמְּקוֹם מְקוֹם מִקְנֵהוּ : (ב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל נְשִׂאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר : (ג) עֲטֹרוֹת וְדִיבֹן וַיַּעֲזֹר וְנִמְרָה וְחִשְׁבוֹן וְאֱלֹעָלָה וּשְׁבִים וּנְבוֹ וְבַעַן : (ד) הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה' לִפְנֵי עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֵה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֵה : ס (ה) וַיֹּאמְרוּ אִם מִצְאָנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאַחֲזָהּ אֶל תַּעֲבֹרְנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן : (ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבְנֵי גַד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן הַאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה : (ז) וְלָמָּה תִּנְאוּן אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרֵי אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה' : (ח) כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשַׁלְחֵי אֹתָם מִקְדָּשׁ בְּרִנֵּעַ לְרֵאוֹת אֶת הָאֶרֶץ : (ט) וַיַּעֲלוּ עַד נַחַל אֲשַׁכּוֹל וַיִּרְאוּ אֶת הָאֶרֶץ וַיִּנְיָאוּ אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּי בֹא אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה' : (י) וַיִּחַר אֵף ה' בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר : (יא) אִם יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלָמִים מִמִּצְרַיִם מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לִיְצַחֵק וַיִּלְעָקֵב כִּי לֹא מָלְאוּ אַחֲרָי : (יב) בַּלְתִּי כָּלֵב בֶּן יִפְנֵה הַקְּנֹזִי וַיְהוֹשֶׁעַ בֶּן נוּן כִּי מָלְאוּ אַחֲרָי ה' : (יג) וַיִּחַר אֵף ה' בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בְּמִדְבָר אֲרָבָעִים שָׁנָה עַד תָּם כָּל הַדּוֹר הַעֲשֵׂה הָרַע בְּעֵינֵי ה' : (יד) וְהָיָה קִמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תְּרַבּוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים לְסוֹפוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אֵף ה' אֶל יִשְׂרָאֵל : (טו) כִּי תִשְׁבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסֹּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בְּמִדְבָר וַשְׁחַתֶּם לְכָל הָעָם הַזֶּה : ס (טז) וַיִּגְשׂוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְדֵרֹת צֹאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֹה וְעָרִים לְטַפְנוּ : (יז) וְאִנְחָנוּ נַחֲלָץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם הִבִּיאֲנֶם אֶל מְקוֹמָם וַיִּשָּׁב טַפְנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יִשְׁבֵי הָאֶרֶץ : (יח) לֹא נָשׁוּב אֶל בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ : (יט) כִּי לֹא נִחַל אֹתָם מֵעַבְרֵי לַיַּרְדֵּן וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה נַחֲלָתָנוּ אֵלָינוּ מֵעַבְרֵי הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה : פ (כ) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם תַּעֲשׂוּן אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אִם תִּחְלְצוּ לִפְנֵי ה' לְמַלְחָמָה : (כא) וְעַבְרֵי לָכֶם כָּל חֲלוּץ אֶת הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי ה' עַד הוֹרִישׁוּ אֶת אִיבּוֹ מִפְּנֵי : (כב) וְנִכְבְּשָׁה הָאֶרֶץ לִפְנֵי ה' וְאַחַר תֵּשְׁבוּ וְהִייתֶם נָקִים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהִיְתָה הָאֶרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאַחֲזָה לִפְנֵי ה' : (כג) וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן כֹּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לַה' וַיַּעַן חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם : (כד) בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְכֶם וּגְדֵרֹת לְצִנְאָכֶם וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ : (כה) וַיֹּאמֶר בְּנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָדִנִּי מִצְוָה : (כו) טַפְנוּ נְשִׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל בְּהֵמָתָנוּ יִהְיוּ שָׁם בְּעָרֵי הַגְּלָעָד : (כז) וְעֲבָדֶיךָ יַעֲבֹרוּ כָּל חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי ה' לְמַלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אָדִנִּי דָבָר : (כח) וַיִּצְוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וְאֶת רֵאשֵׁי אֲבוֹת הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל : (כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם אִם יַעֲבֹרוּ בְנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶת הַיַּרְדֵּן כָּל חֲלוּץ לְמַלְחָמָה לִפְנֵי ה' וְנִכְבְּשָׁה הָאֶרֶץ לִפְנֵיכֶם וַיִּנְתְּנֶם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגְּלָעָד לְאַחֲזָה : (ל) וְאִם לֹא יַעֲבֹרוּ חֲלוּצִים אֶתְכֶם וְנִאֲחֲזוּ בְּתַכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן : (לא) וַיַּעֲנוּ בְנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֶת אֲשֶׁר דָּבָר ה' אֶל עֲבָדֶיךָ כֹּן נַעֲשֵׂה : (לב) נַחֲנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי ה' אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֶתְנוּ אַחֲזָתָנוּ נַחֲלָתָנוּ מֵעַבְרֵי לַיַּרְדֵּן : (לג) וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לְבְנֵי גַד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצֵי שְׁבֵט מְנַשֶּׁה כֹּן יוֹסֵף אֶת מַמְלַכְתּוֹ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי וְאֶת מַמְלַכְתּוֹ עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן הָאֶרֶץ לְעִרְיָה בְּגִבְלַת עָרֵי הָאֶרֶץ סָבִיב : (לד) וַיִּבְנוּ בְנֵי גַד אֶת דִּיבֹן וְאֶת עֲטָרֹת וְאֶת עֲרָעֵר : (לה) וְאֶת עֲטָרֹת שׁוּפָן וְאֶת יַעֲזֹר וְנִגְבְּהָה : (לו) וְאֶת בֵּית נִמְרָה וְאֶת בֵּית הַרְן עָרֵי מִבְצָר וּגְדֵרֹת צֹאן : (לז) וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּנוּ אֶת חִשְׁבוֹן וְאֶת אֱלֹעָלָה וְאֶת קַרְיָתִים : (לח) וְאֶת נְבוֹ וְאֶת בַּעַל מְעוֹן מוֹסְבַת שָׁם וְאֶת שְׁבִמָּה וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁמֹת אֶת שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בְּנוּ : (לט) וַיִּלְכוּ בְנֵי מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה גְּלָעָדָה וַיִּלְכְּדוּהָ וַיִּירְשׁ אֶת הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בָּהּ : (מ) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַגְּלָעָד לְמְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וַיִּשָּׁב בָּהּ : (מא) וַאֲבִיר בֶּן מְנַשֶּׁה הִלְךְ וַיִּלְכְּדָהּ אֶת חוּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהוֹ חוּת יֹאבֵד : (מב) וַנְּבַח הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדָהּ אֶת קִנְתָּ וְאֶת בְּנִתְיָה וַיִּקְרָא לָהּ נִבַח בְּשֵׁמוֹ :

רש"י

(ג) **עטרות ודיבון וגו'** - מארץ סיחון ועוג היו : (ו) **האחיכם** - לשון תמיהה הוא : (ז) **ולמה תניאון** - תסירו ותמניעו לכם מעבור שיהיו סבורים שאתם יראים לעבור מפני המלחמה וחוזק הערים והעם : (ח) **מקדש ברנע** - כך שמה, ושני קדש היו : (יב) **הקנזי** - חורגו של קנז היה, וילדה לו אמו של כלב את עתניאל : (יג) **וינעם** - ויטלטלם. מן נע ונד : (יד) **לספות** - כמו (ישעיה כט, א) ספו שנה על שנה, (ירמיה ז, כא) עולותיכם ספו וגו', לשון תוספת : (טז) **נבנה למקננו פה** - חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם משה לא כן עשו, העיקר עיקר והטפל טפל, בנו לכם תחלה ערים לטפכם ואחר כך גדרות לצאנכם : (יז) **ואנחנו נחלץ חשים** - נודרו מהירים, כמו (ישעיה ח, א) מהר שלל חש בז, (ישעיה ה, יט) ימהר יחישה : **לפני בני ישראל** - בראשי גייסות, מתוך שגבורים היו, שכן נאמר בגד (דברים לג, כ) וטרף זרוע אף יקדקד, ואף משה חזר ופירש להם באלה הדברים (דברים ג, יח) ואצו אתכם בעת ההיא וגו' חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל. וביריחו כתיב (יהושע ו, יג) והחלוץ הולך לפניהם, זה ראובן וגד שקיימו תנאים : **וישב טפנו** - בעודנו אצל אחינו : **בערי המבצר** - שנבנה עכשיו : (יט) **מעבר לירדן וגו'** - בעבר המערבי : **כי באה נחלתנו** - כבר קבלנוה בעבר המזרחי : (כד) **לצנאכם** - תיבה זו מגזרת (תהלים ח, ח) צנה ואלפים כלם, שאין בו אל"ף מפסיק בין נו"ן לצד"י, ואל"ף שבא כאן אחר הנו"ן במקום ה"א של צנה הוא. מיסודו של ר' משה הדרשן למדתי כן : **והיצא מפיכם תעשו** - לגבוה שקבלתם עליכם לעבור למלחמה עד כבוש וחלוק. שמשא לא בקש מהם אלא ונכבשה ואחר תשובו, והם קבלו עליהם עד התנחל, הרי הוסיפו להתעכב שבע שחלקו, וכן עשו : (כה) **ויאמר בני גד** - כולם כאיש אחד : (כח) **ויצו להם** - כמו עליהם, ועל תנאים מינה אלעזר ויהושע, כמו (שמות יד, יד) ה' ילחם לכם : (לב) **ואתנו אחזת נחלתנו** - כלומר בידינו וברשותנו תהי אחוזת נחלתנו מעבר הזה : (לו) **ערי מבצר וגדרות צאן** - זה סוף הפסוק מוסב על תחלת הענין, ויבנו בני גד את הערים הללו להיות ערי מבצר וגדרות צאן : (לח) **ואת נבו ואת בעל מעון מוסבת שם** - נבו ובעל מעון שמות עבודה זרה הם, והיו האמוריים קורים עריהם על שם עבודה זרה שלהם, ובני ראובן הסבו את שמם לשמות אחרים, וזהו מוסבות שם, נבו ובעל מעון מוסבות לשם אחר : **ואת שבמה** - בנו שבמה והיא שבם האמורה למעלה : (לט) **ויורש** - כתרגומו ותריך. שתיבת רי"ש משמשת שתי חלוקות לשון ירושה ולשון הורשה, שהוא טירוד ותירוד : (מא) **חותיהם** - כפרניהון : **ויקרא אתהון חות יאיר** - לפי שלא היו לו בניו קראם בשמו לזכרון : (מב) **ויקרא לה נבח** - לה אינו מפיק ה"א. וראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן לפי שלא נתקיים לה שם זה, לפיכך הוא רפה, שמשמע מדרשו כמו לא. ותמהני מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה (רות ב, יד) ויאמר לה בועז, (זכריה ה, יא) לבנות לה בית :

יהושע פרק כב

(א) אז יקרא יהושע לראובני ולגדי ולחצי מטה מנשה: (ב) ויאמר אליהם אתם שמרתם את כל אשר צוה אתכם משה עבד ה' ותשמעו בקולי לכל אשר צוית אתכם: (ג) לא עזבתם את אחיכם זה ימים רבים עד היום הזה ושמרתם את משמרת מצות ה' אליהם: (ד) ועתה הניח ה' אליהם לאחיהם כאשר דבר להם ועתה פנו ולכו לכם לאחיהם אל ארץ אחזתכם אשר נתן לכם משה עבד ה' בעבר הירדן: (ה) רק שמרו מאד לעשות את המצוה ואת התורה אשר צוה אתכם משה עבד ה' לאהבה את ה' אליהם וללכת בכל דרכיו ולשמר מצותיו ולדבקה בו ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: (ו) ויברכם יהושע וישלחם וילכו אל אחיהם: (ז) ולחצי שבט המנשה נתן משה בפשו ולחציו נתן יהושע עם אחיהם מעבר בעבר הירדן ומה וגם פי שלחם יהושע אל אחיהם ויברכם: (ח) ויאמר אליהם לאמר בנכסים רבים שובו אל אחיהם ובמקנה רב מאד בכסף ובזהב ובנחשת ובברזל ובשלמות הרבה מאד חלקו שלל איביכם עם אחיהם: (ט) וישבו וילכו בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה מאת בני ישראל משלה אשר בארץ כנען ללכת אל ארץ הגלעד אל ארץ אחזתם אשר נאחזו בה על פי ה' ביד משה: (י) ויבאו אל גלילות הירדן אשר בארץ כנען ויבנו בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה שם מזבח על הירדן מזבח גדול למראה: (יא) וישמעו בני ישראל לאמר הנה בנו בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה את המזבח אל מול ארץ כנען אל גלילות הירדן אל עבר בני ישראל: (יב) וישמעו בני ישראל ויקהלו כל עדת בני ישראל שלה לעלות עליהם לצבא: (יג) וישלחו בני ישראל אל בני ראובן ואל בני גד ואל חצי שבט מנשה אל ארץ הגלעד את פינחס בן אלעזר הכהן: (יד) ועשרה נשיאים עמו נשיא אחד נשיא אחד לבית אב לכל מטות ישראל ואיש ראש בית אבותם המה לאלפי ישראל: (טו) ויבאו אל בני ראובן ואל בני גד ואל חצי שבט מנשה אל ארץ הגלעד וידברו אתם לאמר: (טז) כה אמרו כל עדת ה' מה המעל הזה אשר מעלתם באלהי ישראל לשוב היום מאחרי ה' בבנותכם לכם מזבח למרדכם היום בה': (יז) המעט לנו את עון פעור אשר לא הטהרנו ממנו עד היום הזה ויהי הנגף בעדת ה': (יח) ואתם תשובו היום מאחרי ה' והיה אתם תמרדו היום בה' ומחר אל כל עדת ישראל יקצף: (יט) ואף אם טמאה ארץ אחזתכם עברו לכם אל ארץ אחזת ה' אשר שכן שם משכן ה' והאחזו בתוכנו ובה' אל תמרדו ואתנו אל תמרדו בבנותכם לכם מזבח מפלעדי מזבח ה' אלהינו: (כ) הלא עכו בן זרח מעל מעל בחרם ועל כל עדת ישראל היה קצף והוא איש אחד לא גוע בעונו: (כא) ויענו בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה וידברו את ראשי אלפי ישראל: (כב) אל אלהים ה' אל אלהים ה' הוא ידע וישראל הוא ידע אם במרד ואם במעל בה' אל תושיענו היום הזה: (כג) לבנות לנו מזבח לשוב מאחרי ה' ואם להעלות עליו עולה ומנחה ואם לעשות עליו זבחי שלמים ה' הוא יבקש: (כד) ואם לא מדאגה מדבר עשינו את זאת לאמר מחר יאמרו בניכם לבנינו לאמר מה לכם ולה' אלהי ישראל: (כה) וגבול נתן ה' בינינו וביניכם בני ראובן ובני גד את הירדן אין לכם חלק בה' והשפיתו בניכם את בנינו לבלתי ירא את ה': (כו) ונאמר נעשה נא לנו לבנות את המזבח לא לעולה ולא לזבח: (כז) כי עד הוא בינינו וביניכם ובין דורותינו אחרינו לעבד את עבדת ה' לפנינו בעלותינו ובזבחינו ובשלמינו ולא יאמרו בניכם מחר לבנינו אין לכם חלק בה': (כח) ונאמר והיה כי יאמרו אלינו ואל דרתינו מחר ואמרנו ראו את תבנית מזבח ה' אשר עשו אבותינו לא לעולה ולא לזבח כי עד הוא בינינו וביניכם: (כט) חלילה לנו ממנו למרד בה' ולשוב היום מאחרי ה' לבנות מזבח לעלה למנחה ולזבח מלבד מזבח ה' אלהינו אשר לפני משכןנו: (ל) וישמע פינחס הכהן ונשיאי העדה וראשי אלפי ישראל אשר אתו את הדברים אשר דברו בני ראובן ובני גד ובני מנשה וייטב בעיניהם: (לא) ויאמר פינחס בן אלעזר הכהן אל בני ראובן ואל בני גד ואל בני מנשה היום ידענו כי בתוכנו ה' אשר לא מעלתם בה' המעל הזה אז הצלתם את בני ישראל מיד ה': (לב) וישב פינחס בן אלעזר הכהן והנשיאים מאת בני ראובן ומאת בני גד מארץ הגלעד אל ארץ כנען אל בני ישראל וישבו אותם דבר: (לג) וייטב הדבר בעיני בני ישראל ויברכו אלהים בני ישראל ולא אמרו לעלות עליהם לצבא לשחת את הארץ אשר בני ראובן ובני גד ישבים בה': (לד) ויקראו בני ראובן ובני גד למזבח כי עד הוא בינתינו פי ה' האלהים:

רש"י

(לד) ויקראו בני ראובן ובני גד למזבח כי עד הוא - הרי זה מן המקראות הקצרים וצריך להוסיף בו תיבה אחת ויקראו בני ראובן ובני גד למזבח עד: